

Truculentus

Titus Maccius Plautus

PERSONAE

DINIARCHVS ADVLESCENS
ASTAPHIVM ANCILLA
TRVCVLENTVS SERVVS
PHRONESIVM MERETRIX
STRATOPHANES MILES
CYAMVS SERVVS
STRABAX ADVLESCENS
CALLICLES SENEX
ANCILLAE

ARGVMENTVM

Tres unam pereunt adulescentes mulierem.
Rure unus, alter urbe, peregre tertius;
Vtque ista ingenti militem tangat bolo,
Clam sibi supposuit clandestino editum.
Vi magna servos est ac trucibus moribus,
Lupae ni rapiant domini parsimoniam;
Et is tamen molliter. miles advenit
Natique causa dat propensa munera.
Tandem compressae pater cognoscit omnia,
Vtque illam ducat qui vitiatat convenit,
Suomque is repetit a meretrice subditum.

PROLOGVS

Perparvam partem postulat Plautus loci
de vestris magnis atque amoenis moenibus,
Athenas quo sine architectis conferat.
quid nunc? daturin estis an non? adnuont.
scio rem quidem urbis me ablaturum sine mora; 5
quid si de vostro quippiam orem? abnuont.
eu hercle in vobis resident mores pristini,
ad denegandum ut celeri lingua utamini.
sed hoc agamus qua huc ventumst gratia.
Athenis mutabo ita ut hoc est proscaenium 10

tantisper dum transigimus hanc comoediam.
hic habitat mulier, nomen cui est Phronesium;
haec huius saeculi mores in se possidet:
numquam ab amatore [suo] postulat id quod datumst,
sed relicuom dat operam ne sit relicuom, 15
poscendo atque auferendo, ut mos est mulierum;
nam omnes id faciunt, cum se amari intellegunt.

* * * 17a

ea se peperisse puerum simulat militi,
quo citius rem ab eo averrat cum pulvisculo.
quid multa? ~stuic superet muliere 20
~hiscum anima ad eum habenti erce teritur.

* * * 21a

ACTVS I

I.i

DINIARCHVS Non omnis aetas ad perdiscendum sat est
amanti, dum id perdiscat, quot pereat modis;
neque eam rationem eapse umquam educet Venus,
quam penes amantum summa summarum redit, 25
quot amans exemplis ludificetur, quot modis
pereat quotque exoretur exorabilis:
quot illic blanditiae, quot illic iracundiae
sunt, quot supplicia danda, di vostram fidem, hui,
quid perierandum est etiam, praeter munera: 30
primumdum merces annua, is primus bolust,
ob eam tres noctes dantur; interea loci
~aut ara aut vinum aut oleum aut triticum,
temptat benignusne an bonae frugi sies:
quasi in piscinam rete qui iaculum parat, 35
quando abiit rete pessum, adducit lineam;
si inierit rete piscis, ne effugiat cavet:
dum huc dum illuc rete <circumv>or<tit>, impedit
piscis usque adeo donicum eduxit foras.
itidem si amator id quod oratur dedit 40
atque est benignus potius quam frugi bonae
[adduntur noctes, interim ille hamum vorat],
si semel amoris poculum accepit meri
eaque intra pectus se penetravit potio,
extemplo et ipse periit et res et fides. 45
si iratum scortumst forte amatori suo,
bis perit amator, ab re atque <ab> animo simul;
sin alter altri propitiust, idem perit:
si raras noctes ducit, ab animo perit;
sin crebras ducit, ipse gaudet, res perit. 50

~iteca in aedibus lenosis~ 50a
prius quam unum dederis, centum quae poscat parat:
aut periit aurum aut conscissa pallula <est>
aut empta ancilla aut aliquod vasum argenteum
aut vasum ahenum antiquom aut lectus ~laptiles
aut armariola Graeca, aut aliquid semper est 55
quod ~ petra debeatque amans scorto suo.
atque haec celamus nos clam magna industria,
quom rem fidemque nosque nosmet perdimus,
ne qui parentes neu cognati sentiant;
quos cum celamus si faximus conscios, 60
qui nostrae aetati tempestivo temperent,
unde anteparta demus postpartoribus,
faxim lenonum et scortorum ~ plus est 62a
et minus damnosorum hominum quam nunc sunt siet.
nam nunc lenonum et scortorum plus est fere,
quam olim muscarum est cum caletur maxime. 65
nam nusquam alibi si sunt, circum argentarias
scorta <et> lenones qui sedent cottidie,
ea nimia est ratio; quippe qui certo scio,
ibi plus scortorum esse iam quam ponderum.
quos quidem quam ad rem dicam in argentariis 70
referre habere, nisi pro tabulis, nescio,
ubi aera perscribantur usuraria:
accepta dico, expensa ne qui censeat.
postremo id magno in populo ~ mulier hominibus,
re placida atque otiosa, victis hostibus: 75
amare oportet omnes qui quod dent habent.
nam mihi haec meretrix quae hic habet, Phronesium,
suom nomen omne ex pectore exmovit meo,
phronesim, nam phronesis est sapientia. 78a
nam me fuisse huic fateor summum atque intumum,
quod amantis multo pessimum est pecuniae;
eadem postquam alium repperit qui plus daret,
damniosiorem, ~ mihi exinde immovit loco,
quem antehac odiosum sibi esse memorabat mala,
Babyloniensem militem. is nunc dicitur
venturus peregre; eo nunc commenta est dolum: 85
peperisse simulat sese, ut me extrudat foras
atque ut cum solo pergraecetur milite;
eum esse simulat militem puero patrem.
eum isti suppositum puerum opinor pessumae. 88a
mihi verba retur dare se? an me censuit
celare se potesse, gravida si foret?
nam ego Lemno advenio Athenas nudius tertius,
legatus hinc quo cum publico imperio fui.
sed haec quidem eius Astaphium est ancillula;
cum ea quoque etiam mihi fuit commercium.

I.ii

ASTAPHIVM Ad fores auscultate atque adservate aedis, 95
ne quis adventor gravior abaeat quam adveniat,
neu, qui manus attulerit steriles intro ad nos,
gravidas foras exportet. novi ego hominum mores;
ita nunc adulescentes morati sunt: quini
aut seni adveniunt ad scorta congerrones; 100
consulta sunt consilia: quando intro advenerunt,
oenus eorum aliqui osculum amicae usque oggerit, dum illi agant ceteri cleptae;
sin vident quempiam se adservare, obludiant qui custodem oblectent
per ioculum et ludum; de nostro saepe edunt: quod fartores, faciunt.
fit pol hoc, et pars spectatorum scitis pol haec vos me haud mentiri, 105
~ibi sibus pugnae et virtuti de praedonibus praedam capere.
at ecastor nos rursus lepide referimus gratiam furibus nostris: 107-110
nam ipsi vident cum eorum aggerimus bona atque etiam ultro ipsi aggerunt 111
ad nos.

DIN. Me illis quidem haec verberat verbis,
nam ego huc bona mea degessi.

AST. Commemini, iam pol ego eumpse ad nos, si domi erit, mecum adducam.

DIN. Heus, mane dum, Astaphium, prius quam abis. 115

AST. Qui revocat? DIN. Scies: respice huc. AST. Quis est?

DIN. Vobis qui multa bona esse volt. AST. Dato, si esse vis.

DIN. Faxo erunt. respice huc modo. AST. Oh,
enicas me miseram, quisquis es.

DIN. Pessuma, mane. 120

AST. Optume, odio es.

Diniarchusne illic est? atque is est.

DIN. Salva sis. AST. Et tu.

DIN. Fer contra manum et pariter gradere.

AST. Tuis servio atque audiens sum imperiis. 125

DIN. Quid agis? AST. Valeo et validum teneo.

peregre quoniam advenis, cena detur.

DIN. Bene dicis benigneque vocas, Astaphium. AST. Amabo,

sine me ire, era quo iussit. DIN. Eas. sed quid ais? AST. Quid vis?

DIN. Dic quo iter inceptas; quis est quem arcessis? AST. Archilinem 130

~obstetricem. DIN. Mala tu femina es, oles unde es disciplinam.

manifesto mendaci, mala, teneo te. AST. Quid iam, amabo?

DIN. Quia te adducturam huc dixeras eumpse, non eampse;

nunc mulier facta est iam ex viro: mala es praestrigiatrix.

sed tandem eloquere, quis is homost, Astaphium? novos amator? 135

AST. Nimis otiosum te arbitror hominem esse. DIN. Qui arbitrare?

AST. Quia tuo vestimento et cibo alienis rebus curas.

DIN. Vos mihi dedistis otium. AST. Qui, amabo? DIN. Ego expedibo.

rem perdidisti apud vos, vos meum negotium abstulistis.

si rem servassem, fuit ubi negotiosus essem. 140

AST. An tu te Veneris publicum aut Amoris alia lege

habere posse postulas, quin otiosus fias?

DIN. Illa, haud ego, habuit publicum: pervorse interpretaris;

nam advorsum legem meam ob meam scripturam pecudem cepit.
 AST. Plerique idem quod tu facis faciunt rei male gerentes: 145
 ubi non est, scripturam unde dent, incusant publicanos.
 DIN. Male vertit res pecuaria mihi apud vos: nunc vicissim
 volo habere aratiunculam pro copia hic apud vos.
 AST. Non arvos hic, sed pascuost ager: si arationes
 habituru' ,squi arari solent, ad pueros ire meliust. 150
 hunc nos habemus publicum, illi alii sunt publicani.
 DIN. Vtrosque pergnovi probe. AST. Em istoc pol tu otiosu' ,s
 cum et illic et hic pervorsus es. sed utriscum rem esse mavis?
 DIN. Procaciores estis vos, sed illi periuriores;
 illis perit quidquid datur, neque ipsis apparet quicquam: 155
 vos saltem si quid quaeritis, ecbibitis et comestis.
 postremo illi sunt improbi, vos nequam et gloriosae.
 AST. Male quae in nos vis, ea omnia tibi dicis, Diniarche,
 et nostram et illorum vicem. DIN. Qui istuc? AST. Rationem dicam:
 quia qui alterum incusat probri, sumpse enitere oportet. 160
 tu a nobis sapiens nihil habes, nos nequam abs ted habemus.
 DIN. O Astaphium, haud istoc modo solita es me ante appellare,
 sed blande, cum illuc, quod apud vos nunc est, apud me habebam.
 AST. Dum vivit, hominem noveris: ubi mortuost, quiescat.
 te dum vivebas noveram. DIN. An me mortuom arbitrare? 165
 AST. Qui potis [est], amabo, planius? qui antehac amator summus
 habitu' s, nunad amicum venis querimoniam deferre.
 DIN. Vestra hercle factum iniuria, quae properavistis olim:
 rapere otiose oportuit, diu ut essem incolumis vobis.
 AST. Amator similest oppidi hostilis. DIN. Quo argumento [est]? 170
 AST. Quam primum expugnari potis [est], tam id optimum est amicae.
 DIN. Ego fateor, sed longe aliter est amicus atque amator:
 certe hercle quam veterrimus, tam homini optimust amicus.
 <AST. Si vivit. DIN.> Non hercle occidi, sunt mi etiam fundi et aedis.
 AST. Cur, obsecro, ergo ante ostium pro ignoto alienoque astas? 175
 <i> intro, haud alienus tu quidem es; nam ecastor neminem hodie
 mage amat corde atque animo suo, si quidem habes fundum atque aedis.
 DIN. In melle sunt linguae sitae vestrae atque orationes,
 facta atque corda in felle sunt sita atque acerbo aceto:
 eo dicta lingua dulcia datis, corde amara facitis. 180
 AST. [Amantes si qui non danunt, ~ non didici fabulari.]
 non istaec, mea benignitas, decuit te fabulari,
 sed istos qui cum geniis suis belligerant parcipromi.
 DIN. Mala es atque eadem quae soles inlecebra. AST. Vt exspectatus
 peregre advenisti, quam, obsecro, cupiebat te era videre. 185
 D. Quid tandem? A. Te unum ex omnibus amat. D. Euge, fundi et aedis,
 per tempus subvenistis. sed quid ais, Astaphium? AST. Quid vis?
 DIN. Estne intus nunc Phronesium? AST. Vtut aliis, tibi quidem intus.
 DIN. Valetne? AST. Immo edepol melius iam fore spero, te ubi videbit.
 DIN. Hoc nobis vitium maxumumst, cum amamus tum <hoc> perimus: 190
 si illud quod volumus dicitur, palam cum mentiuntur,
 verum esse insciti credimus, ne ut iusta utamur ira.

A. Heia, haud itast res. D. Ain tu eam me amare? A. Immo unice unum.
D. Peperisse audivi. A. Ah obsecro, tace, Diniarche. D. Quid iam?
AST. Horresco misera, mentio quotiens fit partionis, 195
ita paene nulla tibi fuit Phronesium. i intro, amabo,
vise illam. atque opperimino: iam exhibit; nam lavabat.
DIN. Quid ais tu? quae numquam fuit praegnas, qui parere potuit?
nam equidem illi uterum, quod sciam, numquam extumere sensi.
AST. Celabat metuebatque te, ne tu sibi persuaderes, 200
ut abortioni operam daret puerumque ut enicaret.
DIN. Tum pol isti est puero pater Babylo niensis miles,
quoius nunc ista adventum expetit. AST. Immo ab eo ut nuntiatumst,
iam hic adfuturum aiunt eum. nondum advenisse miror.
DIN. Ibo igitur intro? AST. Quippini? tam audacter quam domum ad te; 205
nam tu quidem edepol noster es etiam nunc, Diniarche.
DIN. Quam mox te huc recipis? AST. Iam hic ero: propest, profecta quo sum.
DIN. Redi vero actutum. ego interim hic apud vos opperibor.--

ACTVS II

II.i

AST. Hahahae, requievi,
quia intro abiit odium meum. 210
tandem sola sum. nunc quidem meo arbitrato
loquar libere quae volam et quae lubebit.
huic homini amanti mea era apud nos naeniam dixit domi,
nam fundi et aedis obligatae sunt ob Amoris praedium.
verum apud hunc mea era sua consilia summa eloquitur libere, 215
magisque adeo ei consiliarius hic amicust quam auxiliarius.
dum fuit, dedit; nunc nihil habet: quod habebat nos habemus,
iste id habet quod nos habuimus. humanum facinus factumst.
actutum fortunae solent mutari, varia vitast:
nos divitem istum meminimus atque iste pauperes nos: 220
verterunt sese memoriae; stultus sit qui id miretur.
si eget, necessest nos pati: amavit, aequom ei factum est.
piaculumst miserere nos hominum rei male gerentum.
[bonis esse oportet dentibus lenam probam,
adripere ut quisquis veniat blandeque adloqui, 225
male corde consultare, bene lingua loqui.]
meretricem sentis similem esse condecet,
quemquem hominem attigerit, profecto ei aut malum aut damnum dare.
numquam amatoris meretricem oportet causam noscere,

quin, ubi nil det, pro infrequente eum mittat militia domum. 230
 nec umquam erit probus quisquam amator nisi qui rei inimicust suae.
 nugae sunt nisi, modo quom dederit, dare iam lubeat denuo;
 is amatur hic apud nos, qui quod dedit id oblitust datum.
 dum habeat, dum amet; ubi nil habeat, alium quaestum coepiat.
 aequo animo, ipse si nihil habeat, aliis qui habent, det locum. 235
 [probust amator, qui relictis rebus rem perdit suam.]
 at nos male agere praedicant viri solere secum,
 nosque esse avaras. qui sumus? quid male nos agimus tandem?
 nam ecastor numquam satis dedit suae quisquam amicae amator,
 neque pol nos satis accepimus neque umquam ulla satis poposcit. 240
 nam quando sterilis est amator ab datis,
 si negat se habere quod det, soli credimus,
 nec satis accipimus, satis cum quod det non habet:
 semper datores novos oportet quaerere,
 qui de thensauris integris demus danunt. 245
 velut hic agrestis est adulescens, qui hic habet,
 nimis pol mortalis lepidus nimisque probus dator.
 [sed is clam patrem etiam hac nocte illac
 per hortum transiluit ad nos. eum volo convenire.]
 sed est huic unus servos violentissimus, 250
 qui ubi quamque nostrarum videt prope hasce aedis adgrediri,
 item ut de frumento anseres, clamore absterret abigit;
 ita est agrestis. sed fores, quidquid est futurum, feriam.
 ecquis huic tutelam ianuae gerit? ecquis intus exit? 254-255

II.ii

TRVCVLENTVS Quis illic est qui tam proterve nostras aedis arietat? 256
 AST. Ego sum, respice ad me. TRVC. Quid ego? nonne ego videor tibi?
 quid tibi ad hasce accessio aedis est prope aut pultatio?
 AST. Salve. TRVC. Sat mihi est tuae salutis. nil moror. non salveo?
 aegrotare malim quam esse tua salute sanior. 260
 sed volo scire, quid debetur hic tibi nostrae domi?
 AST. Comprime sis eiram. TRVC. Eam quidem hercle tu, quae solita es, comprime,
 impudens, quae per ridiculum rustico suades stuprum.
 AST. Eiram dixi: ut decepisti! dempsisti unam litteram.
 nimis quidem hic truculentust. TRVC. Pergin male loqui, mulier, mihi? 265
 AST. Quid tibi ego male dico? TRVC. Quia enim me truncum lentum nominas.
 nunc adeo, nisi abis actutum aut dicis quid quaeras cito,
 iam hercle ego hic te, mulier, quasi sus catulos pedibus proteram.
 AST. Rus merum hoc quidemst. TRVC. Pudendumst vero clurinum pecus.
 advenisti huc te ostentatum, cum exornatis ossibus, 270
 quia tibi suaso infecisti propudiosa pallulam?
 [an eo bella es, quia accepisti armillas aeneas?]
 A. Nunc places, cum mi inclementer dicis. T. Quid hoc quod te rogo?
 mancupion qui accipias, gestas tecum ahenos anulos?
 pignus da ni lignae haec sunt quas habes Victorias. 275
 AST. Ne attigas me. TRVC. Egon te tangam? ita me amabit sarculum,

ut ego me ruri amplexari mavelim patulam bovem
 cumque ea noctem in stramentis pernoctare perpetem,
 quam tuas centum cenatas noctes mihi dono dari.
 rus tu mi opprobras? ut nancta es hominem quem pudeat probri! 280
 sed quid apud nostras negoti, mulier, est aedis tibi?
 quid tu huc occursas, in urbem quotienscumque advenimus?
 AST. Mulieres volo convenire vostras. TRVC. Quas tu mulieres
 mihi narras, ubi musca nulla feminast in aedibus?
 AST. Nullan istic mulier habitat? TRVC. Rus, inquam, abierunt. abi. 285
 AST. Quid clamas, insane? TRVC. Abire hinc ni properas grandi gradu,
 iam hercle ego istos fictos compositos crispas cincinnos tuos
 unguentatos usque ex cerebro exvellam. AST. Quanam gratia?
 TRVC. Quia ad foris nostras unguentis uncta es ausa accedere
 quiaque istas buccas tam belle purpurissatas habes. 290
 AST. Erubui mecastor misera propter clamorem tuom.
 TRVC. Itane? erubuisti? quasi vero corpori reliqueris
 tuo potestatem coloris ulli capiendi, mala.
 buccas rubrica, creta omne corpus intinxti tibi.
 pessumae estis. AST. Quid est quod vobis pessumae haec male fecerint? 295
 T. Scio ego plus quam tu arbitrare scire me. A. Quid id obsecrost
 quod scias? TRVC. Erilis noster filius apud vos Strabax
 ut pereat, ut eum inliciatis in malam fraudem et probrum.
 AST. Sanus si videare, dicam: dicis contumeliam.
 nemo homo hic solet perire apud nos: res perdunt suas; 300
 ubi res perdidere, abire hinc, si volunt, salvus licet.
 ego istunc non novi adolescentem vostrum. TRVC. Veron serio?
 quid maceria illa ait, in horto quae est, quae in noctes singulas
 latere fit minor, qua istoc ad vos damni permensust viam?
 AST. Nil mirum (vetus est maceria) lateres si veteres ruont. 305
 TRVC. Ain tu vero veteres lateres ruere? numquam edepol mihi
 quisquam homo mortalis posthac duarum rerum creduit,
 ni ego vostra ero maiori facta denarravero.
 AST. Estne item violentus ut tu? TRVC. Non enim ille meretriculis
 munerandis rem coegit, verum parsimonia 310
 duritiaque: quae nunc ad vos clam exportantur, pessumae;
 ea vos estis exunguimini ebibitis. egone haec mussitem?
 iam quidem hercle ibo ad forum atque haec facta narrabo seni,
 neque istuc in segesti tergo coget examen mali.--
 AST. Si ecastor hic homo sinapi victitet, non censeam 315
 tam esse tristem posse. at pol ero benevolens visust suo.
 verum ego illum, quamquam violentust, spero inmutari pote
 blandimentis, oramentis, ceteris meretriciis;
 vidi equom ex indomito domitum fieri atque alias beluas.
 nunc ad eram revidebo. <sed> eccum odium progreditur meum. 320
 tristis exit. haud convenit etiam hic dum Phronesium.

II.iii

DINIARCHVS Piscis ego credo, qui usque dum vivont lavant,

minus diu lavare quam haec lavat Phronesium.
 si proinde amentur, mulieres diu quam lavant,
 omnes amantes balneatores sient. 325
 AST. Non quis parumper durare opperirier?
 DIN. Quin hercle lassus iam sum durando miser:
 mihi quoque prae lassitudine opus est <ut> lavem.
 sed obsecro hercle, Astaphium, <i> intro ac nuntia
 me adesse, ut properet suade, iam ut satis laverit. 330
 A. Licet. D. Audin etiam? A. Quid vis? D. Di me perduint,
 qui te revocavi. non tibi dicebam ' imodo?
 AST. Quidnam revocabas? improbu' nihilique homo:
 tute tibi mille passum peperisti moram.--
 DIN. Sed quid haec hic autem tam diu ante aedis stetit? 335
 nescio quem praestolata est; credo, militem.
 illum student iam; quasi volturii triduo
 prius praedivinant, quo die esuri sient:
 illum inhiant omnes, illi est animus omnibus;
 me nemo magis respiciet, ubi is [est] huc venerit, 340
 quasi abhinc ducentos annos fuerim mortuos.
 ut rem servare suave est! vae misero mihi,
 post factum flector, qui antepartum perdidit.
 verum nunc si qua mi obtigerit hereditas
 magna atque luculenta, nunc postquam scio 345
 dulce atque amarum quid sit ex pecunia,
 ita ego illam edepol servem itaque parce victitem,
 ut -- nulla faxim cis dies paucos siet;
 ego istos, qui nunc me culpant, confutaverim.
 sed aestuosas sentio aperiri fores, 350
 quae obsorbent quidquid venit intra pessulos.

II.iv

PHRONESIVM Num tibi nam, amabo, ianua est mordax mea,
 quo intro ire metuas, mea voluptas? DIN. Ver vide,
 ut tota floret, ut olet, ut nitide nitet.
 PHRON. Quid tam inficetu's, Lemno adveniens qui tuae 355
 non des amicae, Diniarche, savium?
 DIN. Vah, vapulo hercle ego nunc, atque adeo male.
 PHRON. Quo te avortisti? DIN. Salva sis, Phronesium.
 PHRON. Salve. hicine hodie cenas, salvos cum advenis?
 DIN. Promisi. PHRON. Vbi cenabis? DIN. Vbi tu iusseris. 360
 PHRON. Hic me lubente facies. DIN. Edepol me magis.
 nempe tu eris hodie mecum, mea Phronesium?
 PHRON. Velim, si fieri possit. DIN. Cedo soleas mihi,
 properate, auferte mensam. PHRON. Amabo, sanun es?
 DIN. Non edepol bibere possum iam, ita animo malest. 365
 PHRON. Mane, aliquid fiet, ne abi. DIN. Ah, aspersisti aquam.
 iam rediit animus. deme soleas, cedo bibam.
 PHRON. Idem es mecastor qui soles. sed dic mihi,

benene ambulatumst? DIN. Huc quidem hercle ad te bene,
 quia tui videndi copia est. PHRON. Complectere. 370
 DIN. Lubens. heia, hoc est melle dulci dulcius.
 hoc tuis fortunis, Iuppiter, praestant meae.
 PHRON. Dan saviium? DIN. Immo vel decem. PHRON. Em istoc pauper es:
 <semper> plus pollicere quam ego abs te postulo.
 DIN. Vtinam a principio rei item parsisses meae 375
 ut nunc reparcis saviis. PHRON. Si quid tibi
 compendi facere possim, factum edepol velim.
 DIN. Iam lauta es? PHRON. Iam pol mihi quidem atque oculis meis.
 num tibi sordere videor? DIN. Non pol mihi quidem;
 verum tempestas, memini, quondam <etiam> fuit, 380
 cum inter nos sordebamus alter de altero.
 sed quid ego facinus audivi adveniens tuom,
 quod tu hic me absente novi negoti gesseris?
 PHRON. Quid id est? DIN. Primumdum, cum tu es aucta liberis
 cumque bene provenisti salva, gaudeo. 385
 PHRON. Concedite hinc vos intro atque operite ostium.
 tu nunc superstes solus sermoni meo es.
 tibi mea consilia summa semper credidi.
 equidem neque peperit puerum neque praegnas fui;
 verum adsimulavi me esse praegnatem: haud nego. 390
 DIN. Quem propter, o mea vita? PHRON. Propter militem
 Babylonensem, qui quasi uxorem sibi
 me habebat anno, dum hic fuit. DIN. Ego senseram.
 sed quid istuc? cui rei te adsimulare retulit?
 PHRON. Vt esset aliquis laqueus et redimiculum, 395
 reversionem ut ad me faceret denuo.
 nunc huc remisit nuper ad me epistulam,
 sese experturum quanti sese penderem:
 si quod peperissem id <non> necarem ac tollerem,
 bona sua med habiturum omnia [esse]. DIN. Ausculto lubens. 400
 quid denique agitis? PHRON. Mater ancillas iubet,
 quoniam iam decimus mensis adventat prope,
 aliam aliorsum ire, praemandare et quaerere
 puerum aut puellam, qui supponatur mihi.
 quid multa verba faciam? tonstricem Suram 405
 novisti nostram, quae mercedem sese habet?~
 DIN. Novi. PHRON. Haec ut opera circumit, per familias,
 puerum vestigat; clanculum ad me detulit,
 datum sibi esse dixit. DIN. O mercis malae.
 eum nunc non illa peperit, quae peperit prior, 410
 sed tu posterior. PHRON. Ordine omnem rem tenes.
 nunc ut praemisit nuntium miles mihi,
 non multo post hic aderit. DIN. Nunc tu te interim
 quasi pro puerpera hic procuras? PHRON. Quippini,
 ubi sine labore res geri pulcre potest? 415
 ad suom quemque aequom est quaestum esse callidum.
 DIN. Quid me futurum est, quando miles venerit?

relictusne abs te vivam? PHRON. Vbi illud quod volo
habebo ab illo, facile inveniam quo modo
divortium et discordiam inter nos parem: 420
post id ego [totum] tecum, mea voluptas, usque ero
assiduo. DIN. Immo hercle vero accubuo mavelim.
PHRON. [quin] Dis hodie sacrificare pro puero volo,
quinto die quod fieri oportet. DIN. Censeo.
PHRON. Non audes aliquid mihi dare munusculum? 425
DIN. Lucrum hercle videor facere mi, voluptas mea,
ubi quippiam me poscis. PHRON. At ego, ubi abstuli.
DIN. Iam faxo hic aderit. servolum huc mittam meum.
PHRON. Sic facito. DIN. Quidquid attulerit, boni consulas.
PHRON. Ecastor munus te curaturum scio, 430
ut cuius me non paeniteat mittatur mihi.
DIN. Num quippiam aliud me vis? PHRON. Vt quando otium
tibi sit ad me revisas, <et> valeas -- DIN. Vale.
pro di immortales, non amantis mulieris,
sed sociae unanimantis, fidentis fuit 435
officium facere quod modo haec fecit mihi,
suppositionem pueri quae mihi credidit,
germanae quod sorori non credit soror.
ostendit sese iam mihi medullitus:
scio mi infidelem numquam, dum vivat, fore. 440
egone illam ut non amem? egone illi ut non bene velim?
me potius non amabo quam huic desit amor.
ego isti non munus mittam? iam ~ modo ex hoc loco
iubebo ad istam quinque deferri minas,
praeterea obsonari <una> dumtaxat mina. 445
multo illi potius bene erit quae bene volt mihi,
quam mihi, qui mihimet omnia facio mala.--

II.v

PHRONESIVM Puero isti date mammam. ut miserae
matres sollicitaeque ex animo sumus cruciamurque! 449-450
edepol commentum male, cumque eam rem in corde agito, 451
nimio -- minus perhibemur malae quam sumus ingenio.
ego prima de me, domo docta, dico.
quanta est cura in animo, quantum corde capio 454-455
dolorem -- dolus ne occidat morte pueri: 456
mater dicta quod sum, eo magis studeo vitae;
quae ausa hunc sum, tantundem dolum <nunc> adgrediar.
lucri causa avara probrum sum exsecuta,
alienos dolores mihi suppositi; 460
<sed> nullam rem oportet dolose adgrediri,
nisi astu totam accurateque exsequare.
vosmet iam videtis, ut ornata incedo:
puerperio ego nunc med esse aegram adsimulo.
male quod mulier facere incepit, nisi <id> efficere perpetrat, 465

id illi morbo, id illi seniost, ea illi miserae miseriast;
bene si facere incepit, eius rei nimis cito odium percipit.
nimis quam paucae sunt defessae, male quae facere occeperunt,
nimisque paucae efficiunt, si quid facere occeperunt bene:
mulieri nimio male facere levius onus est quam bene. 470
ego quod mala sum, matris opera mala sum et meapte malitia,
quae me gravidam esse adsimulavi militi Babylonio:
eam nunc malitiam accuratam miles inveniatur volo.
is hic haud multo post, credo, aderit; nunc prius praecaveo sciens
sumque ornata ita ut aegra videar, quasi puerperio cubem. 475
date mi huc stactam atque ignem in aram, ut venerem Lucinam meam.
hic apponite atque abite ab oculis. eho, Pithecius,
face ut accumbam, accede, adiuta. em sic decet puerperam.
soleas mihi deduce, pallium inice in me huc, Archilis.
ubi es, Astaphium? fer huc verbenam mi intus et bellaria. 480
date aquam manibus. nunc ecastor adveniat miles velim.

II.vi

STRATOPHANES Ne expectetis, spectatores, meas pugnas dum praedicem:
manibus duella praedicare soleo, haud in sermonibus.
scio ego multos memoravisse milites mendacium:
et Homerionida et postilla mille memorari pote, 485
qui et convicti et condemnati falsis de pugnis sient.
non laudandus cui plus credit qui audit quam <ille> qui videt:
[non placet quem illi plus laudant qui audiunt, quam qui vident.]
pluris est oculatus testis unus quam auriti decem;
qui audiunt audita dicunt, qui vident plane sciunt. 490
non placet quem scurrae laudant, manipularis mussitant,
neque illi quorum lingua gladiatorum aciem praestringit domi.
strenui nimio plus prosunt populo quam arguti et cati:
facile sibi facunditatem virtus argutam invenit,
sine virtute argutum civem mihi habeam pro praefica, 495
quae alios conlaudat, eapse sese vero non potest.
nunc ad amicam decimo mense post Athenas Atticas
viso, quam gravidam hic reliqui meo compressu, quid ea agat.
PHRON. Vide quis loquitur tam propinque. ASTAPHIVM Miles, mea Phronesium,
tibi adest Stratophanes. nunc tibi opust, aegram ut te adsimules. PH. Tace. 500
cui adhuc ego tam mala eram monetrice, me maleficio vinceres?
ST. Peperit mulier, ut ego opinor. A. Vin adeam ad hominem? PH. Volo.
S. Euge, Astaphium eccam it mi advorsum. A. Salve ecastor, Stratophanes.
[venire] salvom <te> -- STRAT. Scio. sed peperitne, opsecro, Phronesium?
AST. Peperit puerum nimium lepidum. STRAT. Ehem, ecquid mei similest? 505
AST. Rogas?
quin ubi natust machaeram et clupeum poscebat sibi?
STRAT. Meus est, scio iam de argumentis. AST. Nimium tui similest. STRAT. Papae,
iam magnus? iamne iit ad legionem? ecquae spolia rettulit?
AST. Heia, nudius quintus natus ille quidem est. STRAT. Quid postea?
inter tot dies quidem hercle iam aliquid actum oportuit. 510

quid illi ex utero exitiost prius quam poterat ire in proelium?
 AST. Consequere atque illam saluta et gratulare illi. STRAT. Sequor.
 PHRON. Vbi illa, obsecro, est quae me hic reliquit, eapse abiit? ubist?
 A. Adsum, adduco tibi exoptatum Stratophanem. PH. Vbi is est, obsecro?
 STRAT. Mars peregre adveniens salutatur Nerienem uxorem suam. 515
 quom tu recte provenisti quomque es aucta liberis,
 gratulor, quom mihi tibi que magnum peperisti decus.
 PHRON. Salve, qui me interfecisti paene vita et lumine
 quique mihi magni doloris per voluptatem tuam
 condidisti in corpus, quo nunc etiam morbo misera sum. 520
 STRAT. Heia, haud ab re, mea voluptas, tibi istic obvenit labos:
 filium peperisti, qui aedis spoliis opplebit tuas.
 PHRON. Multo ecastor magis oppletis tritici opust granariis,
 ne, ille prius quam spolia capiat, hic nos extinxit fames.
 STRAT. Habe bonum animum. PHRON. Savium pete hinc sis. ah, nequeo caput 525
 tollere, ita dolet itaque ego ~ medulo, neque etiam queo
 pedibus mea sponte ambulare. STRAT. Si hercle me ex medio mari
 savium petere tuom iubeas, petere hau pigeat [me], mel meum.
 id ita esse experta es: nunc experiere, mea Phronesium,
 me te amare. adduxi ancillas tibi eccas ex Suria duas, 530
 is te dono. adduce hoc tu istas. sed istae reginae domi
 suae fuerunt ambae, earum patriam ego excidi manu.
 his te dono. PHRON. Paenitetne te quot ancillas alam,
 quin examen super adducas, quae mihi comedint cibum?
 ST. Hoc quidem herclest ingratum donum. cedo tu mi istam purpuram. 535
 mea voluptas, attuli eccam pallulam ex Phrygia tibi.
 tene tibi. PHRON. Hocine mi ob labores tantos tantillum dari?
 STRAT. Perii hercle <ego> miser. iam <mi> auro constat filius:
 ~etiam num mali pendit addit purpuram. ex Arabia tibi
 attuli tus, Ponto amomum. tene tibi, voluptas mea. 540
 PHRON. Accipe hoc, <Astaphium,> abduce hasce hinc e conspectu Suras.
 S. Ecquid amas me? PH. Nihil ecastor, neque meres. S. Nilne huic sat est?
 ne bonum verbum quidem unum dixit. viginti minis
 venire illaec posse credo dona quae ei dono dedi.
 vehementer nunc mi est irata, sentio atque intellego; 545
 verum abibo. quid ais? nunc tu num nevis me, voluptas mea,
 quo vocatus sum ire ad cenam? mox huc cubitum venero.
 quid taces? planissime edepol perii. sed quid illuc novi est?
 quis <hic> homost, qui ducit pompam tantam? certumst quo ferant
 observare. huic credo fertur. verum iam scibo magis. 550

II.vii

CYAMVS Ite ite hac simul, mulieri damnigeruli,
 foras egerones, bonorum exagogae.
 satin, si quis amat, nequit quin nihili sit atque improbis se artibus expoliat?
 nam hoc qui sciam, ne quis id quaerat ex me,
 domist qui facit improba facta amator, 555
 qui bona sua pro stercore habet, foras iubet ferri, metuit

<ne> apud nos <non> mundissimum sit;
 puras sibi esse volt aedis: domi quidquid habet, eicitur exo.
 quandoquidem ipsus perditum se it, secreto hercle equidem eum adiutabo,
 neque mea quidem opera umquam hilo minus propere quam pote peribit. 560
 nam iam de hoc obsonio de mina deminui una modo
 quinque nummos: mihi detraxi partem Herculaneam.
 nam hoc adsimile est quasi de fluvio qui aquam derivat sibi:
 nisi derivetur, tamen omnis ea aqua abeat in mare;
 nam hoc in mare abit misereque perit sine bona omni gratia. 565
 haec cum video fieri, suffuror suppilo,
 de praeda praedam capio.
 meretricem ego item esse reor, mare ut est:
 quod des devorat <nec dat>is umquam abundat.
 hoc saltem: <rem> servat nec ulli ubi sit apparet: 570
 des quantumvis, nusquam apparet, neque datori neque acceptrici.
 velut haec meretrix meum erum miserum sua blanditia
 <paene> intulit in pauperiem:
 privabit bonis, luce, honore atque amicis.
 attat, eccam adest propinque. credo audisse haec me loqui. 575
 pallida est, ut peperit puerum. adloquar quasi nesciam.
 iubeo vos salvere. PHRON. Noster Cyame, quid agis? ut vales?
 CYAM. Valeo, et venio ad minus valentem, et melius qui valeat fero.
 erus meus, ocellus tuos, ad te ferre me haec iussit tibi
 dona quae vides illos ferre, et has quinque argenti minas. 580
 PHRON. Pol haud perit quod illum tantum amo.
 CYAM. Iussit orare, ut haec grata haberes tibi.
 PH. Grata acceptaque ecaster habeo. iube <vasa> auferri intro, i Cyame.
 AST. Ecquid auditis, haec quae iam <Cyamo> imperat?
 CYAM. Vasa nolo auferant: desiccari iube. 585
 A. Impudens mecaster, Cyame, es. C. Egone? A. Tu. C. Bona fide?
 tune ais me impudentem esse, ipsa quae sis stabulum flagiti?
 PHRON. Dic, amabo te, ubi est Diniarchus? CYAM. Domi.
 PHRON. Dic ob haec dona, quae ad me <hodie> miserit,
 me illum amare plurimum omnium hominum merito, 590
 meque honorem illi habere omnium maxumum,
 atque ut huc veniat <ad me> obsecrare. CYAM. Illicet.
 sed quisnam illic homost, qui ipsus se comest, tristis, oculis malis?
 animo hercle homost suo miser,
 quisquis est. PHRON. Dignust mecaster. nequam est. non nosti, obsecro, 595
 militem, hic apud me <qui> erat? huius pater pueri illic est.
 usque abegi, aspuli, iussi abi<ret; tamen>
 mansit: auscultat, observat quam rem agam. C. Novi hominem nihili.
 illicinest? PHRON. Illic est. CYAM. Me intuetur gemens;
 traxit ex intimo ventre suspirium. 600
 hoc vide, dentibus frendit, icit femur;
 num obsecro nam hariolust, qui ipsus se verberat?
 S. Nunc ego meos animos violentos meamque iram ex pectore iam promam.
 loquere: unde es? cuius es? cur ausu' s minclementer dicere? C. Lubitumst. 604-605
 STRAT. Istucine mihi respondes? CYAM. Hoc. non ego te flocci facio. 606

S. Quid tu? cur ausa es alium te dicere amare hominem? PH. Lubitumst.
 STRAT. Ain tandem? istuc primum experiar. tun tantilli doni causa,
 holerum atque escarum et poscarum, moechum malacum, cincinnatum, 609-610
 umbraticulum, tympanotribam amas, hominem non nauci? C. Quae haec res? 611
 meone [ero tu], improbe tu, male dicere <ero> audes, fons viti et peiuri?
 S. Verbum unum adde istoc: iam hercle ego te hic hac offatim conficiam.
 C. Tange modo, iam ego <te> hic agnum faciam et medium distruncabo.
 si tu in legione bellator clues, at ego in culina clueo. 615
 PH. Si aequom facias, adventores meos <non> incuses, quorum
 mihi dona accepta et grata habeo, tuaque ingrata, quae abs te accepi.
 S. Tum pol ego et donis privatus sum et perii. PH. Plane istuc est.
 CYAM. Quid nunc ergo hic odiosu' s, confessus omnino reus?
 S. Perii hercle hodie, nisi hunc a te abigo. C. Accede huc modo, adi huc modo. 620
 S. Etiam, scelus viri, minitare? quem ego [offatim iam] iam iam concipilabo.
 quid tibi huc ventio est? quid tibi hanc aditio est?
 quid tibi hanc notio est, inquam, amicam meam?
 emoriere ocus, ni manu viceris.
 CYAM. Quid, manu vicerim? STRAT. Fac quod iussi, mane. 625
 iam ego te hic offatim conficiam, <sic> occidi te optimum est.
 CYAM. Captiost: istam machaeram longiorem habes quam haec est.
 sed verum <me> sine dum petere: siquidem belligerandum est tecum,
 adero, dum ego tecum, bellator, arbitrum aequom ceperim.
 sed ego cesso hinc me amoliri, ventre dum salvo licet? -- 630

II.viii

PHRON. Datin soleas? atque me intro actutum ducite,
 nam mihi de vento miserae condoluit caput.
 STRAT. Quid mihi futurum est, cui duae ancillae dolent,
 quibus te donavi? iamne abiisti? em sic datur.
 quo pacto excludi, quaeso, potui planius, 635
 quam exclusus nunc sum? pulcre ludificor. sine.
 quantillo mi opere nunc persuaderi potest,
 ut ego his suffringam talos totis aedibus.
 num quippiam tam immutat mores mulierum?
 postquam filiolum peperit, animos sustulit. 640
 nunc quasi mi dicat: nec te iubeo neque voto
 intro ire in aedis. at ego nolo, non eo.
 ego faxo dicat me in diebus pauculis
 crudum virum esse. sequere me hac. verbum sat est. --

ACTVS III

III.i

STRABAX Rus mane dudum hinc ire me iussit pater, 645
 ut bubus glandem prandio depromerem.

post illoc quam veni, advenit, si dis placet,
 ad villam argentum meo qui debebat patri,
 qui ovis Tarentinas erat mercatus de patre.
 quaerit patrem. dico esse in urbe. interrogo, 650
 quid eum velit ***
 homo cruminam sibi de collo detrahit,
 minas viginti mihi dat. accipio libens,
 condo in cruminam. ille abit. ego propere minas
 ovis in crumina hac in urbem detuli. 655
 fuit edepol Mars meo periratus patri,
 nam oves illius huius longe absunt a lupis.
 nunc ego istos mundulos urbanos amasios
 hoc ictu exponam atque omnis eiciam foras.
 eradicarest certum cumprimis patrem, 660
 post id locorum matrem. nunc hoc deferam
 argentum ad hanc, quam magis amo quam matrem meam.
 tat, ecquis intus? ecquis hoc aperit ostium?
 ASTAPHIVM Quid istuc? alienum es, amabo, mi Strabax, 664-665
 qui non extemplo <intro> ieris? STRAB. Anne oportuit? 666
 AST. Ita te quidem, qui es familiaris. STRAB. Ibitur,
 ne me morari censeas. AST. Lepide facis. --

III.ii

TRVCVLENTVS Mirum videtur, rure erilem filium
 Strabacem non rediisse; nisi si clanculum 670
 conlapsus est hic in corruptelam suam.
 AST. Iam pol illic inclamabit me si aspexerit.
 TRVC. Nimio minus saevos iam sum, Astaphium, quam fui,
 iam non <ego> sum truculentus, noli metuere.
 AST. Quid vis? qui <d metuam>? tuam expecto truculentiam. 675
 TRVC. Dic impera mihi quid libet quo vis modo.
 novos omnis mores habeo, veteres perdidit.
 vel amare possum vel iam scortum ducere.
 AST. Lepide mecastor nuntias. sed dic mihi,
 habes -- TRVC. Marsipum te fortasse dicere? 680
 AST. Intellexisti lepide quid ego dicerem.
 STRAT. Heus tu, iam postquam in urbem crebro comneo,
 dicax sum factus. iam sum caullator probus.
 AST. Quid id est, amabo? istaec ridicularia,
 cavillationes, vis opinor dicere? 685
 STRAT. Istud pauxillum differt a cavillibus.
 AST. Sequere intro [me], amabo, mea voluptas. STRAT. Tene hoc tibi:
 rabonem habeto, ut mecum hanc noctem sies.
 AST. Perii, rabonem? quam esse dicam hanc beluam?
 quin tu arrabonem dicis? STRAT. ' A'acfo lucri, 690
 ut Praenestinis conia est ciconia.
 AST. Sequere, obsecro. STRAT. Strabacem hic opperiar modo,
 si rure veniat. AST. Is quidem hic apud nos est Strabax,

modo rure venit. STRAT. Priusne quam ad matrem suam?
eu edepol hominem nihili. AST. Iamne autem ut soles? 695
STRAT. Iamne nihil dico? AST. I intro, amabo, cedo manum.
STRAT. Tene. in tabernam ducor devorsoriam,
ubi male accipiar mea mihi pecunia.--

ACTVS IV

IV.i

DINIARCHVS Neque gnatus neque progignetur neque potest reperiri
cui ego nunc <aut> dictum aut factum melius quam Veneri velim. 700
di magni, *** ut ego laetus sum et laetitia differor.
ita ad me magna nuntiavit Cyamus hodie gaudia:
mea dona deamata acceptaque habita esse apud Phronesium;
quom hoc iam volup est, tum illuc nimium magnae mellinae mihi,
militis odiosa ingrataque habita. totus gaudeo. 705
mea pila est: si repudiatur miles, mulier mecum erit.
salvos sum, quia pereo; si non peream, plane perierim.
nunc speculabor quid ibi agatur, quis eat intro, qui foras
veniat; procul hinc observabo, meis quid fortunis fuat.
quia nihil habeo unum animos movi mi hic omnia agam precario~ 710

IV.ii

ASTAPHIVM Lepide efficiam meum ego officium: vide intus modo ut tu tuom
item efficias.
ama, id quod decet, rem tuam: istum exinani.
nunc dum isti lubet, dum habet, tempus ei rei ~ secundas
prome venustatem amanti tuam, ut gaudeat cum perdis.
ego hic interim restitans praesidebo, 715
istic dum sic faciat domum ad te exagogam;
nec quemquam interim istoc ad vos, qui sit odio,
intro mittam: tu perge, ut lubet, ludo in istoc.
DIN. Quis istest, Astaphium, indica, qui perit? AST. Amabo, hinc tu eras?
DIN. Molestusne sum? AST. Nunc magis quam fuisti, 720
nam si quid nobis usust nobis molestus~
sed obsecro, da mi operam, ut narrem quae volo.
DIN. Nam quid est? num mea refert? AST. Non mussito.
intus bolos quos dat! DIN. Quid? amator novos quispiam?
AST. Integrum et plenum adortast thensaurum. DIN. Quis est? 725
AST. Eloquar, sed tu taceto. nostin tu hunc Strabacem? DIN. Quidni?

AST. Solus summam <nunc> habet hic apud nos, nunc is est fundus nobis.
animo bono male <rem> gerit. DIN. Perit hercle, ego idem ***
bona perdididi, mala repperi, factus sum extimus a vobis.
AST. Stultus es, qui facta infecta facere verbis postules. 730
Thetis quoque etiam lamentando pausam fecit filio.
DIN. Non ego nunc intro ad vos mittar? AST. Quidum quam miles magis?
DIN. Quia enim plus dedi. AST. Plus enim es intro missus, quom dabas:
sine vicissim qui dant [operam] ob illud quod dant operis utier.
litteras didicisti: quando scis, sine alios discere. 735
DIN. Discant, dum mihi commentari liceat, ni oblitus siem.
AST. Quid erit interea magistræ, dum tu commentabere?
volt [interim] illa itidem commentari. D. Quid? A. Rem accipere identidem.
DIN. Dedi equidem hodie: <iussi> ei quinque argenti deferri minas,
praeterea una mina obsonatum. AST. Idem istuc delatum scio. 740
de eo nunc bene sunt tua virtute. DIN. Ei, meane [ut] inimici mei
bona istic caedent? mortuom hercle me quam ut id patiar mavelim.
AST. ~Stultus quid est aperire. DIN. Quid iam? AST. Quia pol mavelim 746
mihi inimicos invidere, quam med inimicis meis; 743
nam invidere alii bene esse, tibi male esse, miseria est.
qui invident egent; illis quibus invidetur, i rem habent.
DIN. Non <mei> licet obsoni me participem fieri? 747
AST. Si volebas participari, auferres dimidium domum.
nam item ut Acherunti hic <apud nos> ratio accepti scribitur:
intro accipitur; quando acceptumst, non potest ferri foras. 750
bene vale. D. Resiste. A. Omitte. D. A, mitte intro. A. Ad te quidem.
DIN. Immo istoc ad vos <volo> ire. AST. Non potest, nimium petis.
DIN. Experiri [sine] -- AST. Immo opperire. vis est experirier.
DIN. Dic me adesse. AST. Abi, occupatast. res itast, ne frustra sis.
D. Redin an non redis? A. Vocat me quae in me potest plus quam potes. 755
D. Vno verbo -- A. Eloquere. D. Mittin me intro? A. Mendax es, abi.
unum aiebas, tria iam dixisti verba, atque <ea> mendacia.--
DIN. Abiit intro, exclusit. egon ut haec mihi patiar fieri?
iam hercle ego tibi, inlecebra, ludos faciam clamore in via,
quae adversum legem accepisti a plurimis pecuniam; 760
iam hercle apud novos omnis magistratus faxo erit nomen tuom,
post id ego te manum iniciam quadrupuli, venefica,
suppostrix puerum. ego edepol iam tua probra aperibo omnia.
nihil me <prohibet,> perdididi omne quod fuit: fio impudens,
nec mi adeost tantillum pensi iam, quos capiam calceos. 765
sed quid ego hic clamo? quid si me iubeat intromittier?
conceptis me non facturum verbis iurem, si velit.
nugae sunt. si stimulos pugnibus caedis, manibus plus dolet.
de nihilo nihil est irasci, quae te non flocci facit.
sed quid hoc est? pro di immortales, Calliclem video senem, 770
meus qui adfinis fuit, ancillas duas constrictas ducere,
alteram tonstricem huius, alteram ancillam suam.
pertimui: postquam una cura cor meum movit modo,
timeo ne male facta antiqua mea sint inventa omnia.

IV.iii

CALLICLES Egon tibi male dicam tibi que aut male velim? ut animus meus, 775
propemodum experta es, quam ego sim mitis tranquillique homo.
rogitavi ego vos verberatas ambas pendentis simul;
commemini, quo quicque pacto sitis confessae scio;
hic nunc volo scire eodem pacto sine malo fateamini.
quamquam vos colubrino ingenio ambae estis, edico prius, 780
ne duplicis habeatis linguas, ne ego bilinguis vos necem,
nisi si ad tintinnaculos voltis vos educi viros.
ANCILLA Vis subigit verum fateri, ita lora laedunt brachia.
CALL. At si verum mi eritis fassae, vinculis exsolvemini.
DIN. Etiamnum quid sit negoti, falsus incertusque sum, 785
nisi quia timeo tamen, egomet <quia> quod peccavi scio.
CALL. Omnium primum diversae state -- em sic, istuc volo;
neve inter vos significetis, ego ero paries. loquere tu.
ANC. Quid loquar? CALL. Quid puero factumst, mea quem peperit filia,
meo nepote? capita rerum <ede> expedite. ANC. Ista dedi. 790
CALL. Iam tace. accepistin puerum tu ab hac? TONSTRIX Accepi. CALL. Tace.
nil moror praeterea. satis es fassa. TON. Infittias non eo.
CALL. Iam livorem verbo scapulis istoc concinnas tuis.
conveniunt adhuc utriusque verba. DIN. Vae misero mihi,
mea nunc facinora aperiuntur, clam quae speravi fore. 795
C. Loquere tu. qui dare te huic puerum iussit? ANC. Era maior mea.
[CALL. Quid tu, cur eum accepisti? TON. Era me oravit minor,
puer ut <sibi> ferretur eaque ut celarentur omnia.]
C. Loquere tu. quid eo fecisti puero? T. Ad meam eram detuli.
CALL. Quid eo puero tua era fecit? TON. Erae meae extemplo dedit. 800
C. Quoi, malum, erae? A. Duae sunt istae. C. Cave tu nisi quod te rogo.
ex te exquiro. TON. Mater, inquam, filiae dono dedit.
C. Plus quam dudum [inqua] loquere. T. Plus tu rogitas. C. Responde ocus:
quid illa cui donatus <puer> est? T. Suppositiv. C. Cui? T. Sibi.
CALL. Pro filiolo? T. Pro filiolo. C. Di, obsecro vostram fidem, 805
ut facilius alia quam alia eundem puerum unum parit:
haec labore alieno puerum peperit sine doloribus.
puer quidem beatust: matres duas habet et avias duas:
iam metuo, patres quot fuerint. vide sis facinus muliebre.
ANC. Magis pol haec malitia pertinet ad viros quam ad mulieres: 810
vir illam, non mulier praegnatem fecit. CALL. Idem ego istuc scio.
tu bona ei custos fuisti. ANC. Plus potest qui plus valet.
vir erat, plus valebat: vicit, quod petebat abstulit.
CALL. Et tibi quidem hercle idem attulit magnum malum.
ANC. Idem istuc ipsa, etsi tu taceas, reapse experta intellego. 815
CALL. Numquam te facere hodie quivi, ut is quis esset diceres.
ANC. Tacui adhuc: nunc <non> tacebo, quando adest nec se indicat.
DIN. Lapideus sum, commovere me miser non audeo.
res palam omnis est, meo illic nunc sunt capiti comitia.
meum illuc facinus, mea stultitia est. timeo, quam mox nominer. 820
CALL. Loquere, filiam meam quis integram stupraverit.

ANC. Video ego te, propter male facta qui es patronus parieti.
DIN. Neque vivos neque mortuos sum, ne<que> quid nunc faciam scio,
neque ut hinc abeam neque ut hunc adeam scio, timore torpeo.
CALL. Dicin an non? ANC. Diniarchus, quoi illam prius desponderas. 825
C. Vbi is homost quem dicis? D. Adsum, Callicles. per tua obsecro
genua te, ut istuc insipienter factum sapienter feras,
mihique ignoscas quod animi impos vini vitio fecerim.
CALL. Non placet <qui> in mutum culpam confert, <qui non> quit loqui.
nam vinum si fabulari possit, se defenderet. 830
non vinum <viris> moderari, sed viri vino solent,
qui quidem probi sunt; verum qui improbust si quasi bibit
sive adeo caret temeto, tamen ab ingenio improbust.
DIN. Scio equidem quae nolo multa mi audienda ob noxiam.
ego tibi me obnoxium esse fateor culpae compotem. 835
ANC. Callicles, vide in quaestione ne facias iniuriam:
reus solutus causam dicit, testis vinctos attines.
CALL. Solvite istas. agite, abite tu domum et tu autem domum.
eloquere haec erae tu: puerum reddat, si quis eum petat.
eamus tu in ius. DIN. Quid vis in ius me ire? tu es praetor mihi. 840
verum te obsecro, ut tuam gnatam des mi uxorem, Callicles.
CALL. Eundem pol te iudicasse qui admisti eam rem intellego.
nam haud mansisti, dum ego darem illam: tute sumpsisti tibi.
nunc habeas ut nactu's. verum hoc ego te multabo bolo:
sex talenta magna dotis demam pro ista inscitia. 845
DIN. Bene agis mecum. CALL. Filium istinc tuom te meliust repetere.
ceterum uxorem quam primum potest abduce ex aedibus.
ego abeo. iam illi remittam nuntium adfini meo,
dicam ut aliam condicionem filio inveniat suo.--
DIN. At ego ab hac puerum reposcam, ne mox infitias eat; 850
nihil est, nam eapse ultro ut factumst fecit omnem rem palam.
sed nimium pol opportune eccam eapse egreditur foras.
ne ista stimulum longum habet, quae usque illinc cor pungit meum.

IV.iv

PHRONESIVM Blitea et luteast meretrix nisi quae sapit in vino ad rem suam;
si alia membra vino madeant, cor sit saltem sobrium. 855
nam mihi dividiaest, [in] tonstricem meam sic convictam male.
ea dixit, eum Diniarchi puerum inventum filium.
ubi id audivi, quam <ego propere potui egressa huc sum foras.
DIN. Lubet adire> quam penes est mea omnis res et liberi. 858a
PHRON. Video eccum qui suis tutorem med optavit liberis.
DIN. Mulier, ad <te> sum profectus. PH. Quid agitur, voluptas mea?
DIN. Non voluptas, aufer nugas, nil ego nunc de istac re ago.
PHRON. Scio mecastor quid velis et quid postules et quid petas:
me videre vis, [et me] te a me ire postulas, puerum petis.
DIN. Di immortales, ut planiloqua est, paucis ut rem ipsam attigit.
PHRON. Scio equidem sponsam tibi esse et filium ex sponsa tua 865
et tibi uxorem ducendam, [iam] esse alibi iam animum tuom

et <me> quasi pro derelicta: scio, abituru' s. sed tamen
cogitato, mus pusillus quam sit sapiens bestia,
aetatem qui non cubili <uni> umquam committit suam,
quin, si unum obsideatur, aliud <iam> perfugium <ele>gerit. 870
DIN. Otium ubi erit, de istis rebus tum amplius tecum loquar.
nunc puerum redde. PHRON. Immo amabo ut hos dies aliquos sinas
eum esse apud me. DIN. Minime. PHRON. Amabo. DIN. Quid opus <est>?
PHRON. In rem meam <est>.
triduum hoc saltem, dum aliquo miles circumducitur,
sine me habere: siquidem habebō, tibi quoque etiam proderit; 875
si auferes [puerum], a milite omnis [tum] mihi spes animam efflaverit.
DIN. Factum cupio, nam nefacere si velim, non est locus;
nunc puero utere et procura, quando quor cures habes.
PH. Multum amo te ob istam rem mecastor. ubi domi metues malum,
fugito huc ad me: saltem amicus mi esto ~ manubinarium. 880
D. Bene vale, Phronesium. PH. <An non et>iam tuum oculum vocas?
DIN. Id quoque interim ~ futatim nomen commemorabitur.
numquid vis? PH. Fac valeas. D. Operae ubi mi erit, ad te venero.--
PHRON. Ille quidem hinc abiit, abscessit. dicere hic quidvis licet.
verum est verbum quod memoratur: ubi amici ibidem <sunt> opes. 885
propter hunc spes etiamst hodie ~ tantum iri militem;
quem ego ecastor magis amo quam me, dum id quod cupio inde aufero.
quae cum multum abstulimus, hanc multum <eius> apparet quod datum est:
ita sunt gloriae meretricum. ASTAPHIVM Aha tace. PHRON. Quid est, obsecro?
A. <Pater> adest pueri. PH. Sine eumpse adire huc. sine, si is est modo. 890
A. <Ipsus est>. PH. Sine eumpse adire, ut cupit, ad me. A. Rectam tenet.
PHRON. Ne istum ecastor hodie aspiciam confectum fallacis.

ACTVS V

V.i

STRATOPHANES Ego minam auri fero supplicium ~ damnis ad amicam meam:
ut illud acceptum sit, prius quod perdidit, hoc addam insuper.
sed quid video? eram atque ancillam ante aedis. adeundae haec mihi. 895
quid hic vos agitis? PH. Ne me appella <quaeso>. S. <Aha> nimium saeviter.
PH. Potine ut mihi molestus ne sis? ST. Ecquid, Astaphium, litiumst?
A. Merito ecastor tibi succenset. PH. Egon, atque isti etiam parum
male volo. STRAT. Ego, mea voluptas, si quid peccavi prius,
supplicium ad te hanc minam fero auri. si minus credis, respice. 900
PHRON. Manus vetat prius quam penes sese habeat quicquam credere.
puero opust cibo, opus est matri autem, <opus est> quae puerum lavit,
opus nutrici, lact ut habeat, veteris vini largiter
ut dies noctesque potet, opust ligno, opust carbonibus,
fasciis opus est, pulvinis, cunis, incunabulis, 905
oleo <opust>, opus est farina, porro opus est totum diem:
numquam hoc uno die efficiatur opus, quin opus semper siet;

non enim possunt militares pueri ~ etauio exducier.
 STRAT. Respice ergo, accipe hoc, qui istuc efficias opus.
 PHRON. Cedo, quamquam parum est. STRAT. Addam etiam unam minam istuc 910
 post. PHRON. Parumst
 STRAT. Tuo arbitrato quod iubebis dabitur. da nunc savium.
 PH. Mitte me, inquam, odiosu's. ST. Nil fit, non amor, teritur dies.
 plus decem pondo ~ moris pauxillisper perdidit.
 PHRON. Accipe hoc atque auferto intro. STRABAX Vbi mea amicast gentium?
 neque ruri neque hic operis quicquam facio, corrumpor situ, 915
 ita miser cubando in lecto hic expectando obdurui.
 sed eccam video. heus amica, quid agis? [mille]. STRAT. Quis illic <est> homo?
 PHRON. Quem ego ecastor mage amo quam te. *** STRAT. Quam me? quo modo?
 PHRON. Hoc modo, ut molestus ne sis. STRAT. Iam<ne> abis, postquam aurum habes?
 PHRON. Condidi intro quod dedisti. STRAB. Ades, amica, te adloquor. 920
 PHRON. At ego ad te ibam, mea delicia. STRAB. Hercle vero serio,
 quamquam ego tibi videor stultus, gaudere aliqui me volo;
 nam quamquam tu es bella, malo tuo, nisi ego aliqui gaudeo.
 PH. Vin te amplectar, savium dem? STRAB. Quidvis face <qui> gaudeam.
 STRAT. Meosne ante oculos ego illam patiar alios amplexarier? 925
 mortuom hercle me hodie satiust. apstine hoc, mulier, manum,
 nisi si te mea manu ~ ui in machaera et hunc vis mori.
 PHRON. Nil halapari satiust, miles, si te amari postulas;
 auro, hau ferro deterrere potes, <hunc> ne amem, Stratophanes.
 STRAT. Qui, malum, bella aut faceta es, quae ames hominem isti modi? 930
 PH. Venitne in mentem tibi quod verbum in cavea dixit histrio:
 omnes homines ad suom quaestum callent et fastidiunt.
 STRAT. Huncine hominem te amplexari tam horridum ac tam squalidum?
 PH. Quamquam hic squallet, quam<quam> hic horret, scitus <et> bellust mihi.
 STRAT. Dedin ego aurum -- PHRON. Mihi? dedisti filio cibaria. 935
 nunc, si hanc tecum esse speras, alia opust auri mina.
 STRAB. Malam rem is et magnam magno opere, serva tibi viaticum.
 STRAT. Quid isti debes? PHRON. Tria. STRAT. Quae tria nam? PHRON.
 Vnguenta, noctem, savium.
 STRAT. Par pari respondet. verum nunc saltem, <et>si <istunc> amas,
 dan tu mihi de tuis deliciis ~ sum quicquid pauxillulum? 940
 PHRON. Quid id, amabo, est quod dem? dic tum super feri~
 ~capas dicit auai consultam istuc mihi homo~
 cave faxis volnus tibi iam cui sunt dentes ferrei.
 STRAB. Volgo ad se omnis intromittit. STRAT. Abstine istac tu manum.
 STRAB. Iam hercle cum magno <malo> tu vapula vir strenuos. 945
 STRAT. Dedi ego huic aurum. STRAB. At ego argentum. STRAT. ~eat apale puram.
 STRAB. At ego oves et lanam, et alia multa quae poscet dabo.
 meliust te minis certare mecum quam minaciis.
 PHRON. Lepidu' ecastor mortalis, mi Strabax, perge obsecro.
 AST. Stultus atque insanus damnis certant: nos salvae sumus. 950
 STRAT. Age prior prompta aliquid. STRAB. Immo tu prior perde et peri.
 STRAT. Em tibi talentum argenti. ~Philippices est, tene tibi.
 PHRON. Tanto melior, noster esto -- sed de vostro vivito.
 STRAT. Vbi est quod tu das? solve zonam, provocator. quid times?

STRAB. Tu peregrinu' ,shic <ego> habito: non cum zona ego ambulo: 955
pecua ad hanc collo in crumina ego obligata defero.
quid dedi! ut discinxi hominem. STRAB. Immo ego vero, qui dedi.
PHRON. I intro, amabo, i, tu eris mecum; <tum> tu eris mecum quidem.
STRAT. Quid tu? quid ais? cum hocin <eris>? ego <ero> posterior, qui dedi?
PHRON. Tu dedisti iam, <hic> daturust: ictuc habeo, hoc expeto. 960
verum utrique mos geratur amborum ex sententia.
STRAT. Fiat. ut rem gnatam video, hoc accipiundumst quod datur.
STRAB. Meum quidem te lectum certe occupare non sinam.
PHRON. Lepide ecaster aucupavi atque ex mea sententia,
meamque ut rem video bene gestam, vostram rursus bene geram: 965
~romabo si quis animatust facere, faciat ut sciam.
Veneris causa adplaudite: eius haec in tutelast fabula.
spectatores, bene valet, plaudite atque exurgite.